

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlıkları ve Nikotin Bağımlılığı Algıları

Smoking Habits and Nicotine Dependency Perceptions of the Students in Gaziosmanpaşa University in Tokat

Serhat Çelikel¹, Ünal Erkorkmaz², Zehra Seyfikli¹

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göğüs Hastalıkları ve Tbc AD, Tokat

² Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyoistatistik ve Tıp Bilişimi AD, Tokat

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin sigara konusundaki tutum ve davranışlarını incelemek, sigara içiciliğinin sosyo-demografik özellikler ile ilişkisini araştırmak, nikotin bağımlılığı konusundaki subjektif değerlendirmeleri Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi (FNBT) ile karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve yöntem: Çalışmamızda, GOP Üniversitesi bünyesindeki altı fakülteye bağlı 24 bölümdeki öğrencilere, demografik verilerini ve sigara alışkanlıklarını sorgulayan anket formu dağıtıldı. Sigara anket formu, altısı FNBT soruları, ikisi öğrencilerin alkol kullanımları ilgili olmak üzere, 26 sorudan oluşmaktaydı.

Bulgular: Çalışmaya dahil edilen 1870 öğrencinin %53'ü erkek ve yaş ortalamaları 21.2±2 idi. Sigara içmeyi deneyenlerin %55'i ilk denemelerini 15 yaşına kadar, %87'si 18 yaşına kadar yapmıştı. Düzenli sigara içme yaygınlığı genel olarak %36, erkeklerde %46, kızlarda %24 idi ve fark anlamlıydı ($p<0.001$). Sigara içenlerin %22'si ilk kez üniversitede sigaraya başlamıştı. Günde içtikleri sigara miktarını "çok" ve kendilerini "sigara bağımlısı" olarak tanımlayan öğrencilerin FNBT skorları anlamlı derecede daha yüksek bulundu ($p<0.001$). Öğrencilerin %24'ü alkol kullanıyordu. Ev ortamında sigara içilmesi, annenin eğitilmiş olması, okul performansının kötü olması ve alkol kullanımı, sigara içiciliği ile ilişkili bulundu. Ayrıca annesi sigara içen çocukların daha fazla nikotin bağımlısı oldukları saptandı.

Sonuç: Sigara içenlerin önemli bir bölümü sigaraya ilk kez üniversitede başlamaktadır ve bu nedenle sigara karşıtı çalışmalar için üniversiteler öncelikli hedeflerden biri olmalıdır. Ev ortamında sigara içilmesi, annenin eğitilmiş olması, okul performansının kötü olması ve alkol kullanımı, sigara içiciliği ile ilişkili bulunmuştur. Öğrenciler nikotin bağımlılıklarını doğru algılayabilmektedirler ve anneleri sigara içen öğrenciler daha fazla nikotin bağımlısı olmaktadır. Bu nedenle sigara karşıtı kampanyalarda sigara içen annenin önemi özellikle vurgulanmalıdır.

Anahtar sözcükler: alkol kullanımı, epidemiyoloji, nikotin bağımlılığı, sigara, üniversite öğrencileri

ABSTRACT

Aim: The aim of this study was to investigate the attitudes towards smoking, relations between smoking and demographic characters of students of Gaziosmanpaşa (GOP) University and compare their self perception of nicotine dependence and scores of Fagerström test for nicotine dependence (FTND).

Material and methods: The study was conducted in 24 departments of six faculties of GOP University by a questionnaire which contains 26 questions about demographic characters, nicotine dependence and also alcohol consumption.

Results: One thousand eight hundred seventy students were enrolled to the study and 53% of them were male. Mean age of the students was 21.2±2. Of the students, 55% has tried smoking before they were 15 years old and 87% before 18. Prevalance of current smokers was 36% (males 46%, females 24%, $p<0.001$). Of the smokers, 22% started to smoke in university. The ones who defined themselves as "nicotine dependent" and the amount of cigarettes they smoke as "many", had significantly higher FTND scores. Growing in a house where family members smoke, having an educated mother, having poor school performance, and alcohol use were factors related with smoking. Furthermore, the ones whose mothers were smokers, were significantly more nicotine dependent.

Conclusion: Since significant number of students begin to smoke in university, universities should be the primary target for anti-smoking campaigns. Students are able to perceive their nicotine dependence properly. Smoking mothers have negative influences on smoking of their children and their nicotine dependence. This is why importance of smoking mother should be particularly emphasized in anti-smoking campaigns.

Keywords: alcohol drinking, epidemiology, nicotine dependence, smoking cigarettes, university students

Alındığı tarih: 2 Şubat 2009; Revizyon sonrası alınma: 8 Mart 2009; Kabul tarihi: 25 Temmuz 2009

Yazışma adresi (Address for correspondence): Yard. Doç. Dr. Serhat Çelikel, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları ve Tbc AD 06100 Tokat, Tel: 0 (356) 212 95 00-1291; E-posta: scelikel@gmail.com

© 2009 Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği (TÜSAD)

Solunum 2009;11(3): 97-104

Solunum Dergisi'ne www.solunum.org.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

GİRİŞ VE AMAÇ

Sigara, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir sağlık sorunudur. Ülkemizde sigara içme alışkanlığı ile ilgili olarak yapılan ilk araştırmalar, toplumun her kesiminde sigara içme prevalansının yüksek olduğunu göstermiştir. 1988’de bütün Türkiye’yi temsil eden bir örnekleme yapılan PİAR çalışmasında, sigara içme oranı 15 yaş üstü erkeklerde %62.8, kadınlarda %24.3, tüm nüfusta ise %43.6 olarak saptanmıştır^[1]. Sigarayla ilişkili hastalıklara bağlı morbidite ve mortalitenin artması, özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde sigara karşıtı kampanyalara neden olmuş, bu kampanyalar sonucu sigara içme oranları erişkinlerde önce düşme daha sonra ise sabit kalma eğilimi göstermiştir^[2]. Türkiye’de ise 2000 yılında yapılan bir çalışmada, erişkin erkeklerde prevalansta hafif azalma (%11), genç kadınlarda dünya trendine uygun olarak artış bildirilmiştir^[3].

Erişkin sigara içicilerin sigaraya genç yaşlarda başladığı bilinmektedir. Yapılan bir çalışmada erişkinlerin %80’inin sigara içmeye 18 yaşından önce başladığı, ergen içicilerin %25’inde sigaraya başlama yaşının 10 yaşın altında olduğu gösterilmiştir^[4]. Bu bilgilere paralel olarak, bütün dünyada ve Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında sigara içme prevalansının arttığı bilinen bir başka gerçektir^[5-8]. Bu nedenle, sigaraya yönelik mücadeleye başlanırken, öğrenim çağındaki gençlerin sigaraya başlama koşullarının ve sigaraya bakışlarının bilinmesi önemlidir.

Öte yandan, sigara içiciliği nikotin bağımlılığına neden olmakta ve sigara içme yaygınlığının artmasıyla birlikte, içicilerin içtikleri sigaranın miktarını ve sigara bağımlılıklarını algılamakta zorlandıkları dikkati çekmektedir. Bazen, günde içilen bir paket sigaranın içiciler tarafından “az” ya da “normal miktarda” olarak tanımlandığına tanık olunmaktadır.

Bu çalışma, Tokat Gaziosmanpaşa (GOP) Üniversitesi öğrencilerinin sigara konusundaki tutum ve davranışlarını incelemek, sigara içiciliğinin sosyo-demografik özellikler ile ilişkisini araştırmak, nikotin bağımlılığı subjektif değerlendirmelerini Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi (FNBT) ile karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel olarak planlanan bu çalışmada, GOP Üniversitesi bünyesindeki altı fakülteye bağlı 24 bölümdeki 1946 öğrenciye anket formu dağıtıldı. Çelişkili ve uyumsuz yanıtlar nedeniyle 76 öğrencinin formu değerlendirme dışı bırakıldı. Fakülteler arasında tıp fakültesi yoktu. Çalışmada kullandığımız anket, demografik verileri ve sigara alışkanlıklarını sorgulayan iki bölümden oluşmaktaydı. Sigara anket formunda, altısı FNBT soruları, ikisi öğrencilerin alkol kullandıkları ile ilgili olmak üzere, 26 soru bulunmaktaydı. Sigara anketinde “(1) Yaşamınız boyunca içtiğiniz sigara sayısı 100’ü bulmuş mudur?” sorusuna “evet” ve “(2) Şimdi nasıl içiyorsunuz?” sorusuna “her gün” ya da “ara sıra” yanıtı verenler, “halen içiciler” olarak kabul edildi. Birinci soruya “hayır” yanıtı verenler “hiç içmemişler”, birinci soruya “evet” ikinci soruya “hiç” yanıtı verenler “bırakanlar” olarak değerlendirildi.

Öğrencilere içtikleri sigara miktarını ve bağımlılıklarını değerlendirebilmeleri için yanıtı “az-normal-çok” olmak üzere “Sizce, günlük ne kadar sigara içiyorsunuz?” sorusu ve yanıtı “evet-hayır” olmak üzere “Sizce, siz sigara bağımlısı mısınız?” sorusu soruldu.

Öğrencilerin FNBT puanları önce, 0-2 “çok az”, 3-4 “az”, 5 “orta”, 6-7 “ağır”, 8-10 “çok ağır” bağımlılık şeklinde sınıflandırılarak beş gruba ayrıldı. Daha sonra “0-4” arası “az” ve “5-10” arası “ağır bağımlılık” olarak tanımlanarak, bu iki grubun çeşitli klinik ve demografik parametrelerle ilişkilerine bakıldı.

Öğrencilerin FNBT puanları önce, 0-2 “çok az”, 3-4 “az”, 5 “orta”, 6-7 “ağır”, 8-10 “çok ağır” bağımlılık şeklinde sınıflandırılarak beş gruba ayrıldı. Daha sonra “0-4” arası “az” ve “5-10” arası “ağır bağımlılık” olarak tanımlanarak, bu iki grubun çeşitli klinik ve demografik parametrelerle ilişkilerine bakıldı.

İstatistiksel yöntemler

Çalışmada kullanılan kategorik değişkenlerin gruplararası karşılaştırmalarında ki-kare testi kullanıldı. Kategorik değişkenler sayı ve yüzde ile ifade edildi. Sigara içme davranışı ve sigara bağımlılığı üzerinde etkisi olan faktörlerin değerlendirilmesinde Çoklu Lojistik Regresyon analizi kullanıldı. p değeri 0.05’in altında hesaplandığında istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi. Verilerin bilgisayara girilmesi ve istatistiksel analizi SPSS 11,5 yazılım programı ile yapıldı.

Tablo II. Sigaraya ilk kez üniversitede başlayanların, sigaraya başlama nedenleri

Ailemden uzak kalmanın sıkıntısı	%58
Derslerin yoğunluğu ve sıkıntısı	%50
Çevremde içen arkadaşlarının olması	%47
Rahat sigara içilen ortamların bolluğu (kantin, kahvehane vb)	%30
Okul hayatını sürdürmekte maddi sıkıntılar	%21
Ailemden uzakta olmanın rahatlığı (kontrolün olmaması)	%11
Sigara verimliliğimi artırıyor	%7
Diğerleri	%8

Tablo I. Öğrencilerin yaş ve cinsiyete göre sigara içme durumları

Sigara İçme Durumu				
Cinsiyet	Halen içenler	Bırakmış olanlar	Hiç içmemişler	Toplam
Erkek	456 (%46)	68 (%7)	462 (%47)	986 (%100)
Kadın	216 (%24)	25 (%3)	643 (%73)	884 (%100)
Toplam	672 (%36)	93 (%5)	1105 (%59)	1870 (%100)

BULGULAR

Çalışmaya alınan 1870 öğrencinin 986'sı (%53) erkek, 884'ü (%47) kızdı. Öğrencilerin yaşları 17-38 arasında değişiyordu (ortalama 21.2 ± 2). Sigara içmeyi deneyenlerin sayısı 1309 (%70) idi. Sigara içmeyi deneyenlerin %55'i ilk denemelerini 15 yaşına kadar, %87'si 18 yaşına kadar yapmıştı.

Halen içmekte olanların genel oranı %36 (n=672) idi. Erkeklerde %46 (n=456), kızlarda %24'tü (n=216) ve fark anlamlıydı (p<0.001). Bin sekiz yüz yetmiş öğrencinin cinsiyete göre sigara içme durumu TABLO I'de sunulmuştur.

Sigaraya başlama nedeni en sık "içen arkadaşlara özenme"ydi (%41). Öbürleri, "merak ettim" (%36), "arkadaşlarım teklif etti" (%34), "okulda ya da evde yasaklandığı için inadı-

na içtim" (%6), "içen anneme ya da babama özendim" (%3), "diğer nedenler" (%34) olarak saptandı.

Sigara içenlerin 148'i (%22) ilk kez üniversitede sigaraya başlamıştı. İlk kez üniversitede başlayanların, başlama nedenleri TABLO II'de sunulmuştur.

Halen sigara içenlerin %43'nün (n=286) sigarayı bırakmayı denedikleri, sigarayı bırakmayı deneyenlerin %17'sinin bir kez, %34'ünün iki kez, %21'inin üç kez, %19'unun beş ve üzeri kez sigarayı bırakmayı denedikleri saptandı. Sigarayı bırakma denemesi ile cinsiyet arasında ilişki bulunmadı.

"Sigarayı bırakma konusunda ne düşünüyorsunuz?" sorusuna öğrencilerin %43'ü "bırakmayı denedim ama başaramadım" %20'si "sigarayı bırakmak isterim ama nasıl bırakabileceğim hakkında hiçbir bilgim yok", %17'si "iste-

Tablo III. Öğrencilerin Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi puanlarının cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi Puanları					Toplam
	0-2 Çok az	3-4 Az	5 Orta	6-7 Ağır	8-10 Çok ağır	
Erkek n (%)	132 (31)	122 (28)	53 (12)	82 (19)	43 (10)	432 (100)
Kadın n (%)	76 (38)	44 (22)	31 (15)	38 (19)	13 (6)	202 (100)
Toplam n (%)	208 (33)	166 (26)	84 (13)	120 (19)	56 (9)	634 (100)

Tablo IV. Öğrencilerin Fagerström Nikotin Bağımlılık Test puanlarını etkileyen faktörler

	Fagerström (0-4) n (%)	Fagerström (5-10) n (%)	χ^2	p
Cinsiyet				
Erkek	254 (59)	178 (41)	0.021	0.884
Kadın	120 (59)	82 (41)		
Ne kadar sigara içiyorsunuz?				
Az	83 (97)	3 (3)	174.664	<0.001
Normal	200 (68)	95 (32)		
Çok	43 (21)	161 (79)		
Sizce siz sigara bağımlısı mısınız?				
Evet	159 (42)	216 (58)	113.078	<0.001
Hayır	209 (85)	36 (15)		
Okul başarısı				
İyi	101 (66)	53 (34)	4.198	0.123
Orta	220 (59)	156 (41)		
Kötü	52 (53)	46 (47)		
Evde oturma alanında sigara içiliyor mu?				
Evet	204 (55)	165 (45)	5.642	0.018
Hayır	146 (65)	78 (35)		
Evde baba sigara içiyor mu?				
Evet	187 (57)	144 (43)	1.973	0.160
Hayır	186 (62)	114 (38)		
Evde anne sigara içiyor mu?				
Evet	57 (48)	62 (52)	7.630	0.006
Hayır	316 (62)	196 (38)		
Alkol kullanır mısınız?				
Evet	136 (49)	142 (51)	20.421	<0.001
Hayır	235 (67)	117 (33)		

Tablo V. Bağımlılık üzerinde etkili olan risk faktörleri.

	n	β	p	OR	OR için %95 güven aralığı
Evde sigara?					
Hayır	201				
Evet	329	0.374	0.111	1.454	0.918-2.302
Anne sigara?					
Hayır	427				
Evet	103	0.342	0.235	1.407	0.800-2.475
Sizce siz sigara bağımlısı mısınız?					
Hayır	193				
Evet	337	1.266	<0.001	3.547	2.170-5.798
Alkol					
Hayır	289				
Evet	241	0.434	0.054	1.544	0.993-2.401
Ne kadar sigara içiyorsunuz?					
Az	82				
Normal	270	2.109	0.001	8.236	2.475-27.401
Çok	178	3.994	<0.001	54.284	15.781-186.729
Cinsiyet					
Kadın	166				
Erkek	364	-0.100	0.687	0.905	0.558-1.469
Yaş	1870	-0.034	0.517	0.966	0.871-1.072
Sabit		-0.0173	0.881	0.841	

sem bırakabilirim ama hiç denemedim” şeklinde yanıt verdiler.

“Sizin için hangisi sigarayı bırakmanızda daha ikna edici olabilir?” sorusuna en sık olarak %27 oranla “doktor” karşılığı, %15 oranla “arkadaşım”, %13 oranla “aile üyeleri” yanıtı verildi.

Deneklerden sigaranın sağlığa zararlarını ve neden olduğu hastalıkları yazılı olarak ifade etmeleri istendiğinde, “solunum yolu hastalıkları” %56 oranla en sık, “kanser” ikinci sıklıkla (%43), “kalp damar hastalıkları” üçüncü (%16), “psikiyatrik hastalıklar” (%9) dördüncü sıklıkla belirtilen hastalık grubuydu. “Beslenme sorunları” %8, “mide hastalıkları” %5, “cinsel sorunlar” %3 sıklıkla sigaranın diğer belirtilen zararlarıydı. Sigara içenlerin %92’si sigaranın çevrelerindeki insanların sağlığını etkilediğini düşünüyordu.

Öğrencilerin ortalama FNBT puanı 3.9 ± 2.5 olarak bulundu. FNBT puanlarının cinsiyete göre dağılımı TABLO III’te sunulmuştur.

“Alkol kullanır mısınız?” sorusunu kız öğrencilerin %13’ü, erkek öğrencilerin %34’ü olmak üzere, toplamda %24’ü “evet” olarak yanıtlamış, %20’si haftada bir ya da daha fazla kullandığını belirtmişti. Alkol kullanımı bakımından cinsiyetler arasında anlamlı fark saptanmıştı ($\chi^2=113.629$, $p<0.001$). Alkol kullananların %67’sinin sigara içtiği, sigara içenlerin %44’ünün alkol kullandığı gözlemlenmiştir.

“Sizce, günlük ne kadar sigara içiyorsunuz?” sorusuna öğrencilerin %15’i “az”, %51’i “normal”, %34’ü “çok” şeklinde; “Sizce, siz sigara bağımlısı mısınız?” sorusuna ise %58’i “evet” ve %42’si “hayır” şeklinde yanıt vermişlerdir. Günde

içtikleri sigara miktarını “çok” ve kendilerini “sigara bağımlısı” olarak tanımlayan öğrencilerin FNBT puanları anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur (sırasıyla $\chi^2=174.664$, $p<0.001$, $\chi^2=113.078$, $p<0.001$). Ayrıca okul performansları kötü olanların, oturma alanında sigara içilen evde yaşayanların, annesi sigara içenlerin ve alkol kullananların anlamlı derecede daha fazla yüksek nikotin bağımlılığı göstermesine karşılık, cinsiyet ile FNBT puanları arasında ilişki saptanmamıştır ($\chi^2=7.204$ $p=0.126$) (TABLO IV).

Bağımlılık üzerinde etkisi olan risk faktörlerinin etkisi Lojistik Regresyon Analizi ile incelendi. Buna göre kişinin kendisini bağımlı olarak ifade etmesi (OR=3.547, $p<0.001$), ve içtiği sigara miktarını “normal” ya da “çok” olarak tanımlamasının (sırasıyla OR=8.236, $p=0.001$ ve OR=54.284, $p<0.001$) bağımlılık puanını önemli düzeyde artırdığı bulundu. Özellikle içtiği sigara miktarını “normal” olarak tarif eden kişilerin, “az içiyor” olarak tarif eden kişilere göre yaklaşık sekiz kat daha bağımlı oldukları görüldü (TABLO V).

Öğrencilerin sigara içme durumlarını etkileyen faktörler incelendiğinde, erkeklerin, evinde annesi ya da babası sigara içenlerin, annesi lise ya da üniversite mezunu olanların, okul başarısı iyi olmayanların ve alkol kullananların anlamlı olarak daha fazla oranda, babası ilkökul ya da ortaokul mezunu olanların ise anlamlı olarak daha az oranda sigara içtikleri görülmüştür (TABLO VI).

Sigara içme davranışı üzerinde etkisi olan risk faktörlerinin etkisi Lojistik Regresyon Analizi ile incelendiğinde, alkol kullanımı (OR=2.039, $p<0.001$), aile bireylerinden herhangi birisinin sigara içmesi (OR=1.536, $p=0.016$) ve okul başarı-

Tablo VI. Öğrencilerin sigara içme durumunu etkileyen faktörler

	Sigara içenler n (%)	Sigara içmeyenler n (%)	χ^2	p
Cinsiyet				
Erkek	456 (46)	530 (54)	96.334	<0.001
Kadın	216 (24)	668 (76)		
Okul yılı				
1. yıl	207 (30)	481 (70)	20.739	<0.001
2. yıl	194 (36)	343 (64)		
3. yıl	151 (41)	214 (59)		
4. yıl	120 (43)	160 (57)		
Okul başarısı				
İyi	165 (25)	484 (75)	82.180	<0.001
Orta	394 (38)	638 (62)		
Kötü	107 (62)	67 (38)		
Uzun süre yaşadığı yer				
Metropol-il	402 (36)	705 (64)	0.105	0.746
İlçe-köy	269 (36)	487 (64)		
Evde anne ya da baba sigara içiyor mu?				
Evet	381 (40)	582 (60)	9.174	0.002
Hayır	287 (33)	589 (67)		
Babanın öğrenim durumu				
Hiç okula gitmemiş, okur-yazar ya da değil	51 (44)	64 (56)	13.204	0.001
İlkokul ya da ortaokul mezunu	320 (32)	674 (68)		
Lise ya da üniversite mezunu	286 (39)	443 (61)		
Annenin öğrenim durumu				
Hiç okula gitmemiş, okur-yazar ya da değil	139 (33)	288 (67)	11.776	0.003
İlkokul ya da ortaokul mezunu	395 (35)	735 (65)		
Lise ya da üniversite mezunu	137 (44)	173 (56)		
Alkol kullanımı				
Evet	289 (67)	141 (33)	229.479	<0.001
Hayır	371 (27)	1007 (73)		

sının kötü olmasının (OR=1.754, $p=0.044$) sigara içme davranışını anlamlı şekilde arttırdığı bulundu (TABLO VII).

TARTIŞMA

Tokat GOP Üniversitesi öğrencilerinin sigara konusundaki tutum ve davranışlarının incelendiği ve nikotin bağımlılıklarının değerlendirildiği bu çalışmada, genel sigara içme prevalansı %36, erkek öğrencilerde %46, kız öğrencilerde %24 olarak saptanmıştır. Ev ortamında sigara içilmesi, annenin eğitilmiş olması, okul performansının kötü olması ve alkol kullanımı, sigara içiciliği ile ilişkili bulunmuştur. Annesi sigara içen çocukların daha fazla nikotin bağımlısı oldukları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin sigara bağımlılığı açısından kendi kendilerini değerlendirmeleri ile FNBT puanlarının uyumlu bulunması, öğrencilerin nikotin bağımlılıklarını doğru algılayabildiklerini göstermiştir.

Yapılan kampanyalar ve zorlayıcı yasalar nedeniyle bazı gelişmiş ülkelerde sigara içme prevalansının düşme eğilimine

girmesine karşılık dünyanın birçok yerinde, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde halen yüksek oranlarda sigara içilmektedir. Daha da üzücü olan, gençlerin de bu tabloda geniş çapta yer almasıdır. Ülkemizde bu alanda yapılan en önemli epidemiyolojik çalışmalardan biri olan PİAR çalışmasında, 15-18 yaş aralığında sigara içme oranı %30 olarak bulunmuştur[1]. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda ise bu oranlar lise öğrencilerinde %17.9-43[9-12], üniversite öğrencilerinde %42-66 arasında değişmektedir[5,6]. Bizim çalışmamızda, genel sigara içme prevalansı daha düşük olarak %36 bulunmuş, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden anlamlı derecede daha fazla sigara içtiği saptanmıştır (sırasıyla %46 ve %24). Sigara içiciliği ile cinsiyet arasındaki ilişki, dünyanın çeşitli coğrafyalarında farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerde erkek öğrenciler kızlara göre daha yüksek oranda sigara içerken, gelişmiş toplumlarda iki cinsiyet arasında çoğu zaman fark bulunmamaktadır[13]. Ülkemizde erkeklerin daha fazla oranda sigara içmesi hâlâ erkek egemen sosyoekonomik yapının ve kızlar üzerindeki daha ağır sosyal baskının sonucu olarak kabul edilebilir. Buna rağmen Orta Karadeniz bölge-

Tablo VII. Sigara içme davranışı üzerinde etkili olan risk faktörleri.

	n	β	p	OR	OR için %95 güven aralığı
Cinsiyet					
Kadın	191				
Erkek	414	-0.054	0.781	0.948	0.648-1.385
Alkol					
Hayır	339				
Evet	266	0.713	<0.001	2.039	1.437-2.895
Evde anne veya baba sigara içiyor mu?					
Hayır	257				
Evet	348	-0.429	0.016	1.536	1.082-2.182
Okul yılı					
1	189				
2	174	-0.083	0.714	0.920	0.589-1.436
3	135	0.099	0.696	1.104	0.673-1.811
4	107	0.269	0.356	1.308	0.739-2.316
Baba öğrenim					
Hiç okula gitmemiş, okur-yazar ya da değil	47				
İlkokul ya da ortaokul mezunu	292	-0.020	0.960	0.981	0.458-2.100
Lise ya da üniversite mezunu	266	0.219	0.591	1.244	0.560-2.764
Anne öğrenim					
Hiç okula gitmemiş, okur-yazar ya da değil	123				
İlkokul ya da ortaokul mezunu	357	0.261	0.296	1.299	0.795-2.120
Lise ya da üniversite mezunu	125	-0.206	0.525	0.814	0.432-1.536
Okul başarısı					
İyi	145				
Orta	364	0.296	0.168	1.345	0.883-2.049
Kötü	96	0.562	0.044	1.754	1.015-3.031
Yaş		0.040	0.417	1.041	0.945-1.147
Sabit		-1.336	0.227	0.263	

sinde yer alan ve muhafazakâr sayılabilecek bir ortamda her dört kız öğrenciden birinin sigara içicisi olması, ileriki yıllarda ülkemizde kadın içicilerin oranının daha da artacağını düşündürmektedir.

Sigaranın çoğunlukla okul yıllarında kazanılan bir alışkanlık olduğu bilinmektedir. En önemli sigaraya başlama nedeni olarak yakın çevredeki sigara içenlere özenme gösterilmektedir ki bunların başında sigara içen aile bireyleri ve arkadaşlar gelmektedir. Bizim çalışmamızda da sigaraya başlama nedeni olarak en sık “içen arkadaşlara özenme” (%41) gösterilmiş, daha sonra sırasıyla “merak ettim” (%36) ve “arkadaşlarım teklif etti” (%34) seçenekleri işaretlenmiştir. “İçen anne ya da babama özendim” seçeneğinin %3 gibi düşük bir oranda seçilmiş olmasına karşılık annesi ya da babası ev ortamında sigara içen öğrencilerin anlamlı derecede daha fazla oranda sigara içtiğinin gözlemlenmiş olması ilginçtir. Bu nedenle, sigara karşıtı kampanyalarda, sigara içen anne ile babalar, çocukları tarafından yanlış rol model olarak benimsenebilecekleri konusunda uyarılmalıdır.

Sigaraya ilk kez üniversitede başlayanların oranı %22 olarak belirlenmiştir. Üniversitede sigaraya başlamanın en sık rastlanılan nedeni olarak, %58 oranında “ailemden uzak kal-

manın sıkıntısı”, ikinci sıklıkla %50 oranında “derslerin yoğunluğu ve sıkıntısı” gösterilmiştir. Bu çalışma “Tütün Maddeleri Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolüne Dair 4207 Sayılı Kanun” yasalasmadan önce yapılmıştır. Yasa öncesi üniversitemizin bile birçok kapalı alanında sigara içilebildiği ne yazık ki bilinmektedir. Buna bağlı olarak öğrencilerin %30’u ilk kez üniversitede sigaraya başlama nedeni olarak “rahat sigara içilen ortamların bolluğunu” (kantin, kahvehane vb) göstermiştir. Bu nedenle, yasanın yürürlükte olan maddelerinin ve 19 Temmuz 2009’da yürürlüğe giren lokanta, kahvehane ve kafeterya gibi yerlerdeki yasakların, sorumlu makamlar tarafından titizlikle takip edilmesi gerekmektedir.

Halen sigara içenlerin %43’ünün en az bir kere sigarayı bırakmayı denedikleri, %20’sinin sigarayı bırakmak istediği ama nasıl bırakabileceği hakkında bilgisi olmadığı ve sigarayı bırakma konusunda en fazla doktoru (%27) ikna edici buldukları görülmüştür. Sonuç olarak, sigara içenlerin yarısından çoğu sigarayı bırakmak için profesyonel yardıma ihtiyaç duymaktadır ve bu konuda her branştan doktora çok büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Unutulmamalıdır ki, doktorundan bir kez bile olsa “sigarayı bırakın” mesajı alan içicilerin %5’i sigarayı bırakmaktadır^[14].

Temininin kolay ve ucuz, kullanımının yasal olması nedeniyle nikotin bağımlılığı, en sık görülen ve en önemli madde bağımlılığı tipidir. Yapılan çalışmalar, 15-24 yaş grubunu, madde bağımlılığının gelişmesi bakımından riskli grup olarak tanımlamış ve madde kullanma davranışının sosyalleşme ile ilişkili olduğunu göstermiştir^[15]. Sigara içme yaygınlığının artması ile birlikte, sigara içme alışkanlığı toplumda normal bir davranış gibi algılanmakta ve içicilerin içtikleri sigaranın miktarını ve sigara bağımlılıklarını algılamakta zorlandıkları dikkati çekmektedir. Nikotin bağımlılığı objektif olarak en yaygın FNBT ile değerlendirilmektedir ve bu testin Türkçe’de geçerlilik ve güvenilirliği test edilerek gösterilmiştir^[16]. Çalışmamızda, günde içtikleri sigara miktarını “çok” ve kendilerini “sigara bağımlısı” olarak tanımlayanların FNBT puanlarının anlamlı derecede daha yüksek olması, öğrencilerin nikotin bağımlılığı açısından kendi kendilerini doğru bir şekilde değerlendirebildiklerini göstermiştir. Öte yandan, sigara içen öğrencilerin %59’unun FNBT puanlarının 0-4 (az bağımlılık) arasında olması, tüm öğrencilerin ortalamasının 3.9 gibi düşük bir değerde bulunması, öğrencilerin sigara içme davranışının arkasındaki nedenin fiziksel bağımlılıktan çok psikolojik bağımlılık olduğunu düşündürmektedir. Benzer bulgular, Trakya Tıp Fakültesi öğrencilerinde yapılan bir çalışmada da gözlemlenmiştir^[17].

Sigara ve alkol kullanımının beden ve ruh sağlığına olumsuz etkileri konusunda çok sayıda bilimsel araştırma yayımlanmış, yazılı basında birçok yazı çıkmış, sözlü/görüntülü iletişim araçlarında programlar yapılmış olmasına rağmen, toplumun her kesiminde olduğu gibi üniversite öğrencileri arasında da bu maddeleri kullanma oranları hâlâ yüksek düzeydedir. Ülkemizde 1986’da yapılan bir çalışmada, yüksek öğrenim gençliğinde alkol içme oranının İstanbul’da %43.6, Burdur’da %31.6, Samsun il merkezinde ise %16.3 olduğu bulunmuştur^[18]. 2005 yılında yapılan iki farklı çalışmada, Ege Üniversitesi öğrencilerinin %76’sının alkol kullandığı %8.8’inin alkol bağımlısı olduğu, Diyarbakır Tıp Fakültesi birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin sırasıyla %19 ve %56 oranında alkol kullandıkları belirlenmiştir^[19,20]. Yapılan çalışmalara göre son yıllarda gençler arasında alkol kullanımının artmış olması, alkol üretiminin artmasına ve alkol ürünlerinin reklamının daha yoğun ve gençleri hedefler tarzda yapılmasına bağlanabilir. Ancak üniversitemizde kız öğrencilerde %13, erkek öğrencilerde %34 olmak üzere ortalama %24 oranında alkol kullanımı, 1986’da yapılan çok merkezli çalışma sonuçlarına paralellik göstermekte ve 2005 yılı oranlarına göre daha düşük görünmektedir. Ayrıca kız öğrencilerin anlamlı olarak daha az alkol kullandıkları tespit edilmiştir. Bu bulgular, ülkemize paralel olarak ilimizin sosyokültürel yapısına açıklanabilir.

Geniş kapsamlı bazı çalışmalarda gösterildiği gibi, sigara kullanımının genellikle alkol kullanımıyla birlikte olduğu bilinmektedir^[21,22]. Çalışmamızda da sigara içenlerin anlamlı derecede daha fazla oranda alkol kullandıkları saptanmıştır. Ayrıca FNBT skorlarına göre yüksek bağımlılık (puan 5-10 arası) gösterenlerin, anlamlı düzeyde daha fazla alkol kullan-

dıkları görülmüştür. Bu bulgular, sigara ve alkol bağımlılıklarının benzer zeminde ortaya çıkan davranış paternleri olduğunu düşündürmektedir.

Öğrencilerin sigara içme durumunu etkileyen faktörler incelendiğinde cinsiyet, alkol kullanımı gibi bilinen faktörlere ek olarak, okul yılı arttıkça, okul başarısı azaldıkça, annenin öğretim durumu yükseldikçe ve babanın öğrenim durumu düştükçe sigara içenlerin oranının arttığı gözlemlenmiştir. Sigaraya ilk kez üniversitede başlama nedeni olarak en sık “ailemden uzak kalmanın ve ders yoğunluğunun sıkıntısı” ve “çevremde içen arkadaşlarımın olması” şıklarının gösterilmesi, okul yılı arttıkça ve ders başarısı azaldıkça artan sigara içiciliğinin açıklaması olabilir. Ayrıca, üniversiteye gelen öğrenciler arasında, aile ve çevrenin denetiminden uzaklaşmanın ve liseye göre daha özgür bir ortamda bulunmanın etkisiyle sigara içme alışkanlığı yaygınlaşmaktadır. Anne ile babanın sigara içmesinin gençlerin sigaraya başlaması üzerinde özendirici bir rol oynadığını ortaya koyan çalışmaların yanı sıra^[5,23,24], etkisi olmadığını söyleyen çalışmalar da vardır^[25,26]. Bizim çalışmamızda da anne ya da babası sigara içen öğrencilerin anlamlı olarak daha fazla oranda sigara içtikleri gözlemlenmiştir. Anne ve babanın eğitim durumunun gençlerin sigara içme davranışları üzerindeki etkisi konusunda kültürler arası farklılıklar gözlemlenmiştir. Gelişmiş ülkelerde anne ve babanın eğitim düzeyinin düşük olması, çocukta sigara içme oranını artırırken^[27,28], ülkemizde yapılan iki değişik çalışmada anne ve babanın eğitim durumu ile çocuğun sigara içmesi arasında ilişki bulunmamıştır^[25,29]. Bizim çalışmamızda univariat analizde, anneleri daha yüksek eğitim düzeyine sahip olanlar ile babası hiç okula gitmeyenlerin anlamlı derecede daha fazla sigara içtikleri belirlenmiştir. Ancak sigara içme davranışı üzerinde etkisi olan risk faktörlerinin etkisi lojistik regresyon analizi ile incelendiğinde, alkol kullanımı, aile bireylerinden herhangi birinin sigara içmesi ve okul başarısının kötü olmasının, sigara içme davranışında anne ile babanın eğitim durumundan daha fazla etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgulara ek olarak, univariat analizde annesi sigara içen çocukların daha fazla nikotin bağımlısı olduklarının saptanması, annelerin, çocukların sigara içme davranışlarında daha güçlü bir model oluşturduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak, öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılan sigara, bütün Türkiye’de olduğu gibi, Tokat GOP Üniversitesi’nde de önemli bir sorundur. Sigara içenlerin önemli bir bölümü sigaraya ilk kez üniversitede başlamaktadır ve bu nedenle sigara karşıtı çalışmalar için üniversiteler öncelikli hedeflerden biri olmalıdır. Ev ortamında sigara içilmesi, annenin eğitilmiş olması, okul performansının kötü olması ve alkol kullanımı, sigara içiciliği ile ilişkili bulunmuştur. Sigara içenlerin yarısından çoğu sigarayı bırakmak için profesyonel yardıma ihtiyaç duymaktadır ve bu konuda her branştan doktora çok büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Öğrenciler nikotine bağımlılıklarını doğru algılayabilmektedirler ve anneleri sigara içen öğrenciler daha fazla nikotin bağımlısı olmaktadır. Bu nedenle sigara karşıtı kampanyalarda sigara içen annenin önemi özellikle vurgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Sigara alışkanlıkları ve sigara ile mücadele kampanyası kamuoyu araştırması raporu, PİAR. Ocak 1988.
2. Peto R, Lopez AD, Boreham J, et al. Mortality from smoking worldwide. *Br Med Bull* 1996;**52**:12-21.
3. Türk Kardiyoloji Derneği, Türkiye Kalp Raporu 2000, İstanbul: Yenilik Basımevi; 2000:11-17.
4. Williams GC, Cox EM, Kouides R, Deci EL. Presenting the facts about smoking to adolescents: effects of an autonomy-supportive style. *Arch Pediatr Adolesc Med* 1999;**153**:959-964.
5. Ceylan E, Yanık M, Gencer M. Harran Üniversitesi'ne kayıt yaptıran öğrencilerin sigaraya karşı tutumlarını etkileyen faktörler. *Toraks Dergisi* 2005;**6**:144-150.
6. Metintaş S, Sarıboycu MA, Nuhoğlu S, et al. Smoking patterns of university students in Eskisehir, Turkey. *Public Health* 1998;**12**:261-264.
7. Gottlieb J. Smoking rises sharply among US university students. *BMJ* 1998;**317**:405.
8. Wechsler H, Rigotti NA, Gledhill-Hoyt J, Lee H. Increased levels of cigarette use among college students: a cause for national concern. *JAMA* 1998;**280**:1673-1678.
9. Önder R, Egemen A. Lise çağı gençliğinin sigara içme durumu. *Türk Hij Den Biyol Derg* 1987;**44**:121-130.
10. Kocabaş A. Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı. *Ankara Tıp Mecmuası* 1988;**41**:9-22.
11. Tümerdem Y, Ayhan B, Emekli U ve ark. İstanbul kentinde öğrenim gençliğinde sigara içme olayı etkinliklerinin araştırılması. *Solunum II* 1986;**412**-416.
12. Saltık A, Yılmaz T, Yorulmaz F. Edirne merkezinde 5100 orta-lise öğrencisinde sigara içme davranışı ve Spielberger testi ile ölçülen kaygı düzeyinin incelenmesi. *Ege Tıp Dergisi* 1992;**31**:53-59.
13. Use of cigarettes and other tobacco products among students aged 13-15 years-worldwide, 1999-2005. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2006;**55**:553.
14. Akcay S. Sigara bırakma tedavileri. Çöplü L, Kaya A, (editörler). *Solunum Hastalıkları*. Poyraz Tıbbi Yayıncılık, Ankara 2007:110-116.
15. Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi Özet Kitabı, Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi. İstanbul; 1997 Kasım 7-8.
16. Uysal MA, Kadakal F, Karşıdağ FÇ, et al. Fagerstrom test for nicotine dependence: Reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tuberk Toraks* 2004;**52**:115-121.
17. Şahin EM, Özer C, Çakmak H, ve ark. Tıp fakültesi öğrencilerinin sigara içme ve bırakma durumları. *Trakya Univ Tıp Fak Derg* 2007;**24**:209-212.
18. Tümerdem Y, Ayhan B, Özsüt H. Orta ve Yüksek Öğrenim Gençleri ve Alkol Kullanımı, XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Marmaris; 1986:22-26.
19. Yiğit Ş, Khorshid L. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencilerinde alkol kullanımı ve bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi* 2006;**7**:24-30.
20. Özen Ş, Arı M, Gören S, ve ark. Tıp fakültesi birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım sıklığı. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2005;**6**:92-98.
21. Moore RD, Mead L, Pearson TA. Youthful precursors of alcohol abuse in physicians. *Am J Med* 1990;**88**:332-336.
22. Manwell LB, Ignaczak M, Czabala JC. Prevalence of tobacco and alcohol use disorders in Polish primary care settings. *Eur J Public Health* 2002;**12**:139-144.
23. Flay BR, Hu FB, Richardson J. Psychosocial predictors of different stages of cigarette smoking among high school students. *Preventive Medicine* 1998;**27**:9-18.
24. Skinner WF, Massey JL, Krohn MD, Lauer RM. Social influences and constraints on the initiation and cessation of adolescent tobacco use. *J Behav Med* 1985;**8**:353-375.
25. Göksel T, Cirit M, Bayındır Ü. İzmir ili lise öğrencilerinin sigara alışkanlığını etkileyen faktörler. *Toraks Dergisi* 2001;**2**:49-53.
26. Çelik P, Esen A, Yorgancıoğlu A, ve ark. Manisa ilinde lise öğrencilerinin sigaraya karşı tutumları. *Toraks Dergisi* 2000;**1**:61-66.
27. Buller DB, Borland R, Woodal WC, et al. Understanding factors that influence smoking uptake. *Tob Control* 2003;**12**(Suppl 4):16-25.
28. Piko BF, Luszczynska A, Gibbons FX, Tekozel M. A culture-based study of personal and social influences of adolescent smoking. *Eur J Public Health* 2005;**15**:393-398.
29. Keskinöğlü P, Karakuş N, Pıçakçıfe M ve ark. İzmir'de lise öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve içicilik davranışı üzerine sosyal öğrenmenin etkisi. *Toraks Dergisi* 2006;**7**:190-195.